

Законодавство країн Європи про кримінальну відповідальність суддів за неправосудність

Н. Д. Квасневська,

здобувач кафедри кримінального права

та процесу Київського міжнародного університету

Виважений і послідовний курс України на європейську та євроатлантичну інтеграцію, необхідність створення надійної системи колективної безпеки й оборони, протидії організованій злочинності й тероризму висувають перед нашою державою високі вимоги щодо наближення системи вітчизняного кримінального законодавства до міжнародних норм.

Міжнародно-правові акти передбачають право на справедливий суд і доступ до суду як неодмінний його елемент, підкреслюючи поряд із цим такі властивості суду, як незалежність, безсторонність і законність (ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.). Посилання на обов'язок держави забезпечити особі реальний, а не формальний доступ до суду містяться в низці рішень Європейського суду з прав людини, а також рекомендаціях і резолюціях Комітету Міністрів Ради Європи.

Зокрема, у Основних принципах незалежності судових органів 1985 року принцип незалежності судової влади наділяє суди обов'язком забезпечувати справедливість та безсторонність судового розгляду та повагу прав сторін (п. 6). Крім того, п. 10 зазначеного документа безпосередньо передбачає, що судді повинні мати високі моральні якості й здібності, а також відповідну підготовку і кваліфікацію в галузі права¹. Аналогічні вимоги також закріплені у Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи щодо незалежності, ефективності і ролі суддів 1994 року, п. 2 с) якої передбачає, що всі рішення стосовно професійної кар'єри суддів повинні ґрунтуватися на об'єктивних критеріях, а відбір та кар'єра суддів – на основі заслуг, беручи до уваги кваліфікацію, чесність, здібності та вміння². Положення щодо незалежності, об'єктивності, чесності й неупередженості, старанності й компетентності суддів також відображені у Бангалорських принципах поведінки суддів, схвалених резолюцією 2006/23 Економічної та соціальної ради ООН від 27 липня 2006 року.

Враховуючи, що сучасна державна політика України щодо адаптації законодавства формується як складова правової реформи та спрямована на забезпечення обов'язкового врахування вимог законодавства ЄС під час нормопроекування, видається актуальним акцентувати увагу на порівняльних кримінально-правових дослідженнях, результати яких, на наш погляд, позитивно впливатимуть на існуючі в Україні інтеграційні процеси.

Крім того, раціональне запозичення позитивного досвіду іноземного нормотворення зумовлюється потребами посилення ефективності вітчизняного право-

¹ Основні принципи незалежності судових органів // Права людини і професійні стандарти для юристів. – Амстердам–Київ: Укр.-Америк. бюро захисту прав людини, 1996. – С. 28–31.

² Рекомендація R (94) 12 Комітету Міністрів Ради Європи щодо незалежності, ефективності і ролі суддів // Вісник Верховного Суду України. – 1997. – № 4. – С. 10–11.

вого регулювання суспільних відносин у сфері правосуддя, зокрема щодо удосконалення положень Кримінального кодексу України про кримінальну відповідальність судді за постановлення завідомо неправосудних рішень.

Зважаючи на географічні, політичні, правові (романо-германська правова сім'я) особливості України вбачається за доцільне аналізувати норми кримінального законодавства окремих пострадянських країн та держав традиційного континентального права, зокрема Росії, Білорусі, Литви, Молдови, Албанії, Бельгії, Голландії, Данії, Польщі, Франції, ФРН, Іспанії, Італії та ін.

Як слушно зауважує М.І. Хавронюк, названі країни, мають найкращий досвід кримінально-правової охорони суспільних відносин в умовах демократії та ринкової економіки, який продовжують запозичувати переважна більшість латиноамериканських, африканських держав та деякі держави Сходу (Японія, Південна Корея, Йорданія, Єгипет)³.

Слід зазначити, що в законодавстві ряду європейських держав постановлення суддею завідомо неправосудного рішення визнається злочином під впливом актів міжнародного законодавства. Зокрема, Конвенція РЄ про корупцію у контексті кримінального права 1999 року містить вказівку про недопустимість хабарництва суддів і посадових осіб міжнародних судів⁴.

Стаття 70 Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 року серед злочинних діянь суддів цього Суду, спрямованих проти правосуддя, називає знищення доказів, їх фальсифікацію чи перешкодження їх збиранню; вимагання або одержання хабара посадовою особою⁵.

Відповідальність судді за винесення завідомо неправосудних вироку, рішення або іншого судового акта у Кримінальному кодексі Російської Федерації регламентує розташована у главі 31 «Злочини проти правосуддя» стаття 305⁶, яка структурно складається з двох частин:

- частина перша – винесення суддею (суддями) завідомо неправосудних вироку, рішення або іншого судового акта;
- частина друга – ті самі дії, пов'язані із виголошенням незаконного вироку суду про позбавлення волі або якщо вони спричинили інші тяжкі наслідки.

Санкція норми передбачає покарання у вигляді штрафу в розмірі від п'ятисот до семисот мінімальних розмірів заробітної плати або у розмірі заробітної плати чи іншого доходу засудженого за період від п'яти до семи місяців або позбавленням волі на строк до чотирьох років (за частиною другою – від трьох до десяти років)⁷.

Водночас серед злочинів проти правосуддя, включених до глави 31 КК Росії, є такі, що не мають відповідних аналогів у законодавстві України, а саме: неповага до суду (ст. 297); наклеп щодо судді, присяжного засідателя, прокурора, слідчого, особи, яка провадить дізнання, судового пристава, судового виконавця

³ Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: Монографія. – К., 2006. – С. 23.

⁴ Конвенція про корупцію у контексті кримінального права від 27 січня 1999 р. // Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій. – К., 2002. – С. 353–363.

⁵ Статут Міжнародного Кримінального суду за Римським договором 1998 р. // Український часопис міжнародного права. – 2002. – № 1. – С. 73–121.

⁶ Уголовный кодекс Российской Федерации. – М., 2004. – 192 с.

⁷ Там же.

Міжнародне право і порівняльне правознавство

(ст. 298); незаконне звільнення від кримінальної відповідальності (ст. 300); фальсифікація доказів у цивільній справі (ст. 303) тощо⁸.

Фактично аналогічну за змістом та формою норму містить Кримінальний кодекс Білорусі – стаття 392 “Винесення завідомо неправосудного вироку, рішення або іншого судового акта”. Відмінність між нормами російського та білоруського кримінального закону полягає лише у санкціях статей. Зокрема, ст. 392 КК Білорусі не називає штраф як покарання, а передбачає такі альтернативні покарання, як обмеження волі до трьох років, позбавлення права займати певні посади на той же строк, позбавлення волі до трьох років. До злочинів проти правосуддя, передбачених главою 34 Розділом XIII КК Білорусі, також віднесені такі діяння, як: фальсифікація доказів у цивільній чи господарській справі особою, яка бере участь у справі, чи її представником (ст. 395); інсценування отримання хабара чи комерційного підкупу (ст. 396); завідомо незаконний обшук (ст. 398); незаконне звільнення від кримінальної відповідальності (ст. 399); невиконання вироку суду про позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю (ст. 417); перешкоджання виконанню покарання у виді конфіскації майна (ст. 420)⁹.

Відповідно до положень кримінального закону Латвійської Республіки, крім судді, суб'єктом злочину може бути і особа, яка провадить досудове слідство. Кваліфікуючими ознаками названі: вчинення злочину з корисливих мотивів; поєднане з обвинуваченням у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину чи з фальсифікацією доказів (ст. 291)¹⁰.

КК Республіки Молдова відносить до судових актів вирок, ухвалу, постанову і як суб'єкта називає виключно суддю (ст. 307). Кваліфікуючими ознаками при цьому є обвинувачення у вчиненні тяжкого, особливо тяжкого чи надзвичайно тяжкого злочину¹¹.

Кримінальне законодавство ряду європейських країн, регламентуючи відповідальність за посягання на правосуддя, не містить окремої норми про відповідальність за постановленням суддею завідомо неправосудного рішення, а відносить такі дії до службових злочинів.

Так, залежно від змісту неправосудного рішення судді Литви несуть відповідальність за нормами Кримінального кодексу Литви, які описують відповідні загальні види злочинів (зокрема, за ст. 146 — незаконне позбавлення волі, за ст. 228 — зловживання тощо)¹², оскільки у главі XXXIV «Злочини і кримінальні проступки проти правосуддя» КК Литви прямо не встановлена відповідальність за постановленням судом завідомо неправосудного рішення.

Кримінальне законодавство Естонії, хоча і містить відповідну главу (глава 18 «Винні діяння проти правосуддя»), також не регламентує відповідальності за неправосуддя окремою статтею¹³, відносячи ці діяння до посадових (службових) злочинів (розділ «Порушення обов'язку працювати чесно» – статті 293–301 КК Естонії).

⁸ Уголовный кодекс Российской Федерации. – М., 2004. – 192 с.

⁹ Уголовный кодекс Республики Беларусь. – Мн., 2003. – С. 6.

¹⁰ Уголовный кодекс Латвийской Республики / Научн. ред. А.И. Лукашов, Э.А. Саркисова. – СПб., 2001. – 313 с.

¹¹ Уголовный кодекс Республики Молдова / Науч. ред. А.И. Лукашов. – СПб., 2003. – 408 с.

¹² Уголовный кодекс Литовской Республики / Научн. ред. В. Павилонис. – СПб., 2003. – 470 с.

¹³ Хаеронюк М.І. Цит. праця. – С. 866.

Розділом IX Спеціальної частини КК Албанії передбачена відповідальність за прохання або незаконне одержання подарунка чи іншої вигоди, обіцянка взяти їх з наміром виконати або не виконати дію, пов'язану з виконанням функції судді, обвинувача, захисника, експерта, або посередництва в наданні вказаним особам подарунка чи іншої вигоди (саме їх пропонування або надання зумовлюють відповідальність за статтями 244 і 245 як злочинні діяння проти державної влади) (ст. 319)¹⁴.

Глава XXX «Злочини проти правосуддя» КК Польщі містить норми про відповідальність за звільнення особи, позбавленої волі, або сприяння їй у втечі (ст. 243); неправдиве обвинувачення у вчиненні злочину або податкового чи іншого правопорушення, створення неправдивих доказів вчинення таких правопорушень чи приховування доказів невинності особи у них (статті 234–236)¹⁵.

Досить цікавим є історичний досвід законодавчої регламентації кримінальної відповідальності за неправосудні рішення судді у Франції. Так, ст. 180 КК Франції 1810 року передбачала відповідальність за підкуп або зловживання владою, метою якого було вчинення злочину (зокрема, постановлення неправосудного судового рішення – прим. автора). У разі вчинення таких дій суддею, який вирішував (розглядав) справу про злочин, або присяжним засідателем, застосовувалося покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 5 до 10 років (ст. 181 КУК 1810 р.). Якщо ж у результаті підкупу (судді, присяжного) обвинуваченому призначалося покарання суворіше, ніж позбавлення волі на строк від 5 до 10 років, то точно таке саме (аналогічне) покарання застосовувалося до винного судді або присяжного засідателя, що свідчить про наявність практики застосування принципу таліону (око за око, зуб за зуб)¹⁶.

У випадках, коли суддя або представник адміністративної влади вирішували справу на користь однієї із сторін або проти неї через особисту неприязнь, то вони визнавалися винними в посадовому злочині, і підлягали покаранню у вигляді громадської деградації (за КК Франції 1810 року одне із так званих ганебних покарань, яке передбачало усунення від усіх публічних посад і служб та позбавлення багатьох цивільних прав). Зокрема, керуючись положеннями ст. 42 КК Франції 1810 року, суди могли позбавити засудженого повністю або частково реалізувати ті чи інші політичні, цивільні і сімейні права, а саме: брати участь у виборах; бути обраним; виконувати обов'язки присяжного засідателя або інших публічних обов'язків, займати певні адміністративні посади, носити зброю; брати участь у родинних радах та ін.

Варто наголосити на ефективності зазначених примусових заходів, свідченням чого є наявність тотожного за змістом покарання у чинному кримінальному законі Франції.

Зокрема, відповідно до положень ст. 441 КК Франції 1992 року за вчинення підлогу (будь-яке підроблення, шахрайська зміна істини, що є причиною заподіяння шкоди, виконані письмово, або будь-яке інше підтвердження наміру, метою якого є доказ (підтвердження) неіснуючого права чи події, що мають юри-

¹⁴ Хаєронож М.І. Цит. праця.

¹⁵ Уголовный кодекс Республики Польша / Научн. ред. А.И. Лукашов, Н.Ф. Кузнецова. – СПб., 2001. – 234 с.

¹⁶ Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран: В 2 т. / Отв. ред. Н.А. Крашенинникова. – М., 2005. – Т. 2: Современное государство и право.

Міжнародне право і порівняльне правознавство

дичні наслідки) або використання підроблення, як додаткові покарання у статті 441-10 передбачено: 1) заборону реалізації особою цивільних, сімейних та інших прав, визначених статтею 131-26 (обирати чи бути обраним, бути експертом чи виступати як свідок у суді); 2) заборону виконувати громадські, професійні чи соціальні обов'язки; 3) позбавлення права брати участь у приватно-правовій угоді, яка укладається державною організацією¹⁷.

За новим кримінальним кодексом Франції, протиправні діяння судді при відправленні правосуддя законодавець також відносить до службових злочинів, поділяючи їх на: 1) зловживання владою, спрямоване проти управління (статті 432-1 – 433-3), та 2) зловживання владою щодо приватних осіб (статті 432-4 – 432-9).

Окремі злочинні діяння проти правосуддя КК Франції розглядає як перешкодження відправленню правосуддя. Зокрема, існує відповідальність за відмову магістрату (судді або прокурора) здійснити правосуддя (ст. 434-7-1); вимагання чи прийняття магістратом, присяжним подарунків чи інших переваг за вчинення чи не вчинення певних дій (ст. 434-9)¹⁸.

В галузі захисту правосуддя від незаконних, несправедливих рішень на особливу увагу заслуговує Кримінальний кодекс Іспанії, де у книзі 2 міститься значний за обсягом (8 глав налічують 26 статей) розділ XX «Злочини проти судової влади».

Так, глава I – «Посадові злочини» передбачає відповідальність судді за винесення (умисне) незаконного вироку чи рішення (ст. 446), за винесення незаконного вироку чи рішення через грубу необережність чи незнання, яке не вибачає (ст. 447), за відмову винести вирок чи рішення без законної причини (ст. 448), за злісне затягування правосуддя (ст. 449)¹⁹.

Відповідно до ст. 447 КК Іспанії суддя, який через грубу необережність або незнання, яке не вибачає, постановить явно незаконний вирок або рішення, позбавляється права займати відповідні посади чи державний пост строком від двох до шести років. Відповідальність за названі дії посилюється, якщо вони пов'язані із засудженням особи до позбавлення волі, настанням інших тяжких наслідків.

Необхідно зазначити, що кримінальне законодавство України на відміну від кримінального закону Іспанії і ФРН окремо не виділяє грубу необережність як різновид необережної форми вини. За даними дослідження М.І. Хавронюка, законодавчого визначення поняття грубої необережності у Загальній частині кримінальних кодексів європейських країн не існує²⁰, проте вказана термінологія вживається в нормах Особливої частини і здебільшого є критерієм розмежування злочину і проступку (наприклад, за КК Іспанії заподіяння смерті людині через грубу необережність – це злочин, а через легку необережність – проступок (ст. 142 і ст. 621)²¹. У німецькій кримінально-правовій доктрині грубою необережністю визнаються ті діяння, при вчиненні яких наявним є особливо значний ступінь необдуманості²².

¹⁷ Уголовный кодекс Франции / Научн. ред. Л.В. Головки, Н.Е. Крылова. – СПб., 2002. – 650 с.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Уголовный кодекс Испании / Научн. ред. Н.Ф. Кузнецова, Ф.М. Решетников. – М., 1998. – 218 с.

²⁰ Хавронюк М.І. Цит. праця. – С. 212.

²¹ Там само. – С. 214.

²² Жулинский А.Э. Современное уголовное право. – М., 2004. – С. 214.

Доречно пригадати, що свого часу римляни розуміли вину як протиправну поведінку, недотримання поведінки, передбаченої правом. Натомість вони багато уваги приділяли окремим видам вини, зокрема таким, як умисна вина і необережність. Умисна вина (*dolus*) -- це коли боржник передбачав негативні наслідки своєї поведінки і бажав їх настання. Необережність (*culpa*) – це коли боржник не передбачав поганих результатів, проте повинен був їх передбачити. Своєю чергою необережність поділялася на грубу і легку. Груба необережність (*culpa lata*) – це коли не були вжиті необхідні заходи для виконання зобов'язання. Вона, за словами Ульпіана, є наслідком нерозуміння того, що зрозуміло для всіх. Тому груба необережність за своїм значенням дуже часто прирівнювалася до умисної вини (*dolus*)²³.

У зв'язку з цим варто погодитись з твердженням М.І. Хавронюка, про те, що кримінально-правове поняття «груба необережність» має право на існування, оскільки існує цілком конкретне, аналогічне цивільно-правове поняття – як у чинному Цивільному кодексі (ЦК) України (статті 337, 340, 350, 1193), так і в цивільному законодавстві інших держав. У радянському цивільному праві критерієм розмежування простої і грубої необережності визнавався різний ступінь передбачення шкідливих наслідків у поєднанні з різним ступенем повинності (обов'язку) такого передбачення; якщо має місце передбачення наслідків, поєднане з легковажним розрахунком уникнути їх при можливості й обов'язку особи передбачити неминучість заподіяння шкоди – в наявності саме груба необережність²⁴.

Пізнавальним з погляду можливого запозичення видається законодавче визначення та конструкція глави VII КК Іспанії, яка має назву «Обструкція правосуддю та порушення професійного обов'язку». Нормами цієї глави передбачено відповідальність за нез'явлення адвоката, прокурора і навіть судді (члена суду) без поважної причини до суду, якщо судом розглядається справа про злочин, підсудний перебуває у попередньому ув'язненні і зазначені дії затягують розгляд справи (ст. 463), за дії чи бездіяльність адвоката або прокурора на шкоду інтересам, які йому довірені, у т.ч. вчинені через грубу необережність (ст. 467)²⁵.

Аналіз норм кримінальних кодексів ФРН, Голландії, Данії, які хоча і не містять спеціальних розділів про злочини проти правосуддя, засвідчує наявність належної правової регламентації відповідальності за неправосудні рішення суддів, яка виділяється за ознакою суб'єкта злочину.

Зокрема, відповідно до §11 («Вживання термінів») Загальної частини КК ФРН посадовою особою є: «той, хто відповідно до німецького права: а) є чиновником або суддею, б) перебуває в інших публічно-правових відносинах, або в) іншим чином залучений до реалізації завдань публічного управління в будь-якому органі влади чи іншій установі, або за їх дорученням»²⁶.

Так, кримінальну відповідальність судді (у т.ч. третейського судді) за винесення неправосудного вироку чи рішення передбачено розділом 28 «Посадові злочинні діяння» КК ФРН (§ 339)²⁷.

²³ Бартошек М. Римское право: (Понятия, термины, определения) / Пер. с чешск. – М., 1989. – С. 94.

²⁴ Хавронюк М.І. Цит. праця. – С. 214.

²⁵ Уголовный кодекс Испании.

²⁶ Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии / Научн. ред. Д.А. Шестакова; пер. с нем. Н.С. Рачковой. – СПб., 2003. – 522 с.

²⁷ Там само.

Міжнародне право і порівняльне правознавство

Вказаною нормою встановлена відповідальність судді, іншої посадової особи або третейського судді, який у ході судового розгляду чи при прийнятті рішення по справі ігнорує закон на користь або на шкоду однієї із сторін. Як покарання передбачено позбавлення волі на строк від одного до п'яти років²⁸.

Крім того, серед усіх категорій посадових осіб, яким передбачено більш суворе покарання за хабарництво, німецький законодавець виділяє лише суддів, що є свідченням підвищеної суспільної небезпеки діянь судді-хабарника, а саме одержання хабара, вчинене суддею при відправленні правосуддя, є кваліфікуючою обставиною у частині другій § 332, яка передбачає покарання у вигляді позбавлення волі від 1 до 10 років²⁹.

Підтвердженням підвищеної небезпечності посягань у сфері правосуддя, на наш погляд, є диференційованість у німецькому кримінальному законі відповідальності і покарання за надання хабара судді і третейському судді: «той, хто пропонує, обіцяє або передає їм майнову чи іншу вигоду, карається: а) позбавленням волі на строк від 3 місяців до 5 років, якщо порушення суддівського обов'язку вже відбулося; б) позбавленням волі на строк від 6 місяців до 5 років, якщо порушення суддівського обов'язку відбудеться в майбутньому»³⁰.

Слід зауважити, що розділ «Посадові злочинні діяння» Особливої частини Кримінального кодексу ФРН містить ще й інші норми, якими передбачено відповідальність за злочини проти правосуддя (вимагання показань шляхом фізичного впливу, кримінальне переслідування завідомо невинного, порушення судьями або третейськими судьями своїх обов'язків, розголошення таємниці судового розгляду тощо), проте саме тут зосередженні всі злочини, суб'єктами яких є судді або представники правоохоронних органів.

Не передбачає окремого розділу, присвяченого злочинам проти правосуддя, і Кримінальний кодекс Голландії, відповідно до положень якого суддя є спеціальним суб'єктом злочину, передбаченого ст. 364 «Одержання хабара»³¹.

Аналогічний підхід — у КК Данії, де, крім традиційного хабарництва, глава 16 («Злочини, вчинені при здійсненні державної функції») визнає злочином діяння, вчинені особою, яка: а) наділена юрисдикцією чи владою приймати рішення з питань, що стосуються законних прав чи інтересів приватних осіб (наприклад, § 146 прояв несправедливості при вирішенні чи розгляді справ);

б) наділена юрисдикцією чи владою вирішувати правові питання, або до обов'язків якої належить застосування каральної влади держави (наприклад, § 148 умисне або через грубу необережність недотримання передбаченої законом процедури розгляду справи чи виконання певного юридичного акта, або щодо арешту, тюремного ув'язнення, обшуку чи виїмки чи заходів аналогічного характеру);

в) здійснює державні функції чи повноваження (§ 155 – зловживання своїм становищем з метою порушення прав приватної особи чи державного органу,

²⁸ Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии / Научн. ред. Д.А. Шестакова; пер. с нем. Н.С. Рачковой. – СПб., 2003. – 522 с.

²⁹ Там само.

³⁰ Там само.

³¹ Уголовный кодекс Голландии / Науч. ред. Б.В. Волженкин, пер. с англ. И.В. Мироновой. – СПб., 2001. – 510 с.

або з метою отримання незаконних привілеїв для себе чи інших осіб, § 156 – відмова від виконання чи невиконання обов'язку, передбаченого повноваженнями, недбалість при виконанні повноважень або серйозне і часто повторюване порушення обов'язків)³².

Кримінальний кодекс Італії у розділі III «Злочини проти судової влади» містить три глави: I – «Злочини проти судової діяльності»; II – «Злочини проти авторитету судових рішень»; III – «Самовільний захист приватних прав», які регламентують відповідальність за посягання на правосуддя, але не передбачає норми про відповідальність за постановлення суддею неправосудного рішення.

У разі несправедливого, незаконного рішення дії судді можуть бути кваліфіковані за певними статтями глави I «Злочини посадових осіб проти публічної влади». Зокрема, як одержання хабара окремо за дії у межах посадових обов'язків (ст. 318) і за дії, не передбачені посадовими обов'язками (ст. 319) з метою вирішення цивільної, кримінальної або адміністративної справи в суді (ст. 319-ter); як збудження неповаги або ганьблення установ, законів чи дій влади, вихвалання дій, що суперечать законам, розпорядженням влади чи обов'язкам служби, вчинені під час здійснення функцій посадової особи (ст. 327)³³.

Суб'єктом цих злочинів є особа, котра виконує законодавчі, судові або адміністративні функції.

Так, обтяжуючою обставиною при отриманні хабара вважається мета (наприклад, отримання службового місця, або стипендії, або пенсії, або письмове оформлення контракту, в якому зацікавлена адміністрація посадової особи (ст. 319-2)). Найсуворіше покарання передбачено за вчинення посадовою особою названих дій з метою сприяння або заподіяння шкоди одній із сторін у цивільному, кримінальному або адміністративному процесі – позбавлення волі на термін від 3 до 8 років (частина перша ст. 319-3).

Якщо результатом діяння посадової особи є ухвалення обвинуваченому несправедливого вироку та засудження до позбавлення волі на термін не більше 5 років, то суддя карається позбавленням волі на термін від 4 до 12 років; якщо ж особу незаконно засуджують до позбавлення волі на термін понад 5 років або до каторжних робіт, то винна посадова особа карається позбавленням волі на термін від 6 до 20 років³⁴.

Таким чином, нормативні акти кримінального законодавства країн Європи про кримінальну відповідальність судді за постановлення неправосудного рішення можна поділити на дві групи: 1) ті, які містять спеціальну норму про постановлення суддею неправосудного рішення; 2) ті, які не містять такої норми, але розглядають постановлення суддею неправосудного рішення як різновид посадового (службового) злочину.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що кримінальне законодавство ряду країн Європи досить детально регламентує кримінальну відповідальність судді за неправосудні рішення та характеризується певними особливостями:

³² Уголовный кодекс Дании / Науч. ред. С.С. Беляева, пер. С.С. Бекляева, А.Н. Рычевой. – СПб., 2001. – 230 с.

³³ Уголовный кодекс Италии / Науч. ред. и предисл. Р.М. Осланова; Пер. с итальян. Е.Р. Шубиной. – СПб., 2003. – 236 с.

³⁴ Там же.

- злочинні діяння судді визначаються як посадові (службові) злочини;
- криміналізовано значно ширше коло неправосудних діянь судді: зокрема, окремими нормами передбачено кримінальну відповідальність судді за постановлення неправосудного рішення у формі грубої необережності; за проявлення несправедливості при вирішенні чи розгляді справ; за отримання суддею хабара; незаконне звільнення від кримінальної відповідальності; за розголошення таємниці судового розгляду; за відмову судді здійснити правосуддя; за злісне затягування правосуддя; за збудження неповаги або ганьблення установ, законів чи дій влади, вихваляння дій, що суперечать законам, розпорядженням влади чи обов'язкам служби; за фальсифікацію доказів;
- окремо виділено такі ознаки складу злочину, як мета, спосіб та наслідки неправосудного рішення.

Обязательства государств, вытекающие из решений Европейского Суда по правам человека

Джафаров Исмаил Рамиз оглу,
*аспирант Института по правам человека
НАН Азербайджана*

Конвенция о защите прав человека и основных свобод 1950 г. (Европейская конвенция о правах человека) устанавливает, что решения Европейского Суда по правам человека окончательны и обязательны. Ст. 46 (п. 1) Конвенции гласит: «Высокие Договаривающиеся Стороны обязуются исполнять решения Суда по любым делам, в которых они являются сторонами». Это означает, что решения Европейского Суда по правам человека представляют собой источник международно-правовых обязательств, но только для тех государств, которые являются сторонами конкретного дела. Иными словами, эти решения не имеют erga omnes эффекта.

Обязательство исполнять решения Европейского Суда по правам человека вытекает из международно-правовой ответственности государства, которое не выполнило свое первичное обязательство, – в соответствии со статьей 1 Европейской конвенции о правах человека, – обеспечивать каждому, находящемуся пределах своей юрисдикции, права и свободы, определенные в Конвенции. Как известно, несение международной ответственности влечет за собой три основных обязательства: обязательство прекратить противоправное деяние, обязательство предоставить возмещение (устранить последствия международно-противоправного деяния) и, наконец, обязательство избегать аналогичных нарушений в будущем (обязательство не повторять нарушения)¹.

Конвенция оставляет на усмотрение государств выбор средств, используемых в его внутренней правовой системе для исполнения своего обязательства по

¹ См.: Гусейнов Л.Г. Международная ответственность государств за нарушения прав человека. Киев, 2000, с. 166-167.